

wāhanga o te reo irirangi, kia taea e ā mātou tamariki te waea atu me te kōrero panga ia ata.

Mā tēnei mahi ia ata, ka tū te kaupapa nei ki te aroaro o ngā kaiwhakarongo.”

Ākuanei pea ka rongo tātou i tētahi pānui hoko i ngā reo irirangi Māori mō tēnei kaupapa i whakaritea nei e te Taura Whiri i te Reo Māori me Te Kura Kōkiri.

Ka taea hoki i te whārangi ipurangi o Te Kura Kōkiri, arā kei te:

[www.whanau.kohanga.ac.nz/tekurakokiri](http://www.whanau.kohanga.ac.nz/tekurakokiri).

## Te Etita He Muka

Kei te Pou, Nau mai.

Kua whakaaro ahau kia tukuna atu ēnei kōrero hei kai māhau, oti anō, mā koutou o Te Taura Whiri i te Reo Māori. Ki a koutou, ō tātou kaitiaki o te reo Māori, e whakatitina tonu ana i te motu kia whakatairangatia ake tō tātou reo ki te ikeiketanga.

Kāti, ko tā māua mahi ko Peti Nohotima, he kawē i te kirimana ‘Whakapiki i te Reo’ i Te Kupenga o te Mātauranga i Te Papa-i-oea. Kua whakarauikahia ki Te Kupenga o te Mātauranga ētahi pouako o te Reo Māori mō te rua tekau wiki.

Nā, i a mātou pouako nei e matapaki haere ana i te kaupapa ‘ngā pūkenga pānui’, i puta mai ētahi whakaaro e pā ana ki te whakaako i te whakahuahua kupu Māori, i te whakahuahua tūwāhi Māori.

Nā konei, i kitea tētahi huarahi hei āwhina i te tamaiti ki te whakawhanake i ōna pūkenga pānui, hāunga te mahi rangatira o te tohutō.

I te whakaharatau mātou i ngā rerewāhi me ngā tūwāhi o Aotearoa nei.

Ka pātai mai tētahi pouako, “Ka pēhea tō te tangata mōhio ki ngā wehewehenga o ngā ingoa wāhi Māori, arā, ngā tāone, ngā maunga, ngā awa, ngā aha, ngā aha?” Tika tonu te pātai nei, nā te mea, kare kau he tohu i ēnei ingoa hei āwhina i te tangata.

Mehemea he paku āwhina tāu mō Te Kura Kōkiri me āna tamariki e kohi moni ana kia riro mai ai ētahi rorohiko hou, he uiui rānei āu, whakapā atu ki a:

Mark Nicholas  
C/- Bethlehem PDC,  
TAURANGA

Waea i te kāinga: (07) 5480633  
e-mēra: [maakanic@hotmail.com](mailto:maakanic@hotmail.com)  
Waea pūkoro: 025-548882

### Kupu āwhina

tauwhāinga      whakataetae

Anei tētahi tauira:-

Kei te taha whakararo o Taitoko tētahi tohu rori e ki ana ‘KOPUTAROA’

Ko wai ka mōhio me pēhea te wehewehe o tērā ingoa?

1. Ko-puta-roa
2. Kōpū-tā-roa
3. Ko-pū-taroa

Nō reira, mā wai tēnei whakaaro e whai? Tēnā pea mā koutou.

“Me tāpiri ētahi tohu ki ngā tohu rori hei āwhina i te motu – Māori nei, Pākehā nei – kia tika te whakahua i ngā ingoa Māori o Aotearoa nei.”

Ko aua tohu ko ēnei nā; ko te tohutō, ko te tohu wehe kupu

Te Papa-i-oea  
Wai-pukurau  
Rākau-tātahi  
Rua-taniwha  
Te Tihi-o-Maru  
Ao-rangi

Hei aha ēnei whakaaro?

Hei tautoko i ngā whakaakotanga o te Reo Māori.

Hei whakakotahi i a tātou Ngāti Aotearoa.

Hei āwhina i ngā tūruhi.

Nei noa iho tāku, nā runga i te tono a o māua pouako ko Peti Nohotima.

Nā Hone Morris

Nā te Etita,

*Ka tukuna tō tono ki a Tīmoti Kāretu, mei kore e whakaurua ki ngā mahi o āna Kura mā Te Taura Whiri.*

## Ki te Ētita o He Muka

Tēnā koe,

E tuhi ana ahau ki te whakatūpato i tōku iwi o Ngā Puhī mō ētahi kupu e rongo ana ahau kua uru mai ki te reo o Ngā Puhī. “Me te mea nei”, e ki ana a Boss Tipene<sup>1</sup>, “ko te reo kei te rangona i nāianei ko ‘te reo hou’.”

Ko te mate kē, ko ngā kupu e rongorongo ana ahau e huahuatia ana e ōku whanaunga anō, ehara nō Ngā Puhī, nō Runga<sup>2</sup> kē. Ānei ētahi:

‘te matatau’<sup>2</sup>

– he **mātau** kē.

‘ōrite’

– he **taurite**, he **rite tonu**.<sup>3</sup>

‘rangatahi’

– he **tai tamariki** kē.

‘te waea’

– he **ringi** kē.<sup>4</sup>

‘ngā pakeke’

– ko **ngā mea kaumātua** kē.

‘ngā matē huhua’

– ko **ngā mate maha**.

‘te whare paku’

– ko **te whare iti** kē.

‘ngā mātaawaka’<sup>5</sup>

– ko **ngā kaumātua** kē.

‘ngāi Māori’

– ko **ngā Māori** kē.

Ehara i te mea e hē ana ngā kupu nei, erangi ki ōku whakaaro ehara i te mita o te reo o Ngā Puhī. Ko Herewini Murupaenga rāua ko Andy Sarich, te hunga kōrero i te reo tūturu o Ngā Puhī. I roto o Ngāti Hine, ko Te Rau Hōterene te tangata.

He pēnei te kōrero a Rāpata Whiu<sup>6</sup>:

“Ka haere koutou ki Runga ki te tiki mātauranga mō koutou, ā, ka hoki mai me te pōhēhē kua ki ā koutou kete i te mātauranga, engari hore kau kē koutou i mōhio he mea panga katoa ki roto ki aua mātauranga ētahi Pūnita.”<sup>7</sup>

Kia ora huihui mai anō tātou

Pierre Lyndon

<sup>1</sup> nō Ngāti Hine me Ngāti Hau.

<sup>2</sup> e kōrero ana mō ngā rohe ki te tonga (o Te Tai tokerau).

<sup>3</sup> anō ki a Māori Marsden.

<sup>4</sup> anō ki a Iris Whaanga/nēe Peita.

<sup>5</sup> anō kia Herewini Murupaenga.

<sup>6</sup> he kaumātua nō Ngāi Tuteauru.

<sup>7</sup> Scotch thistle.